

такій майбутній праці «Семантикокогнітивні особливості вербалізації концепту МІЖКУЛЬТУРНА СПІВПРАЦЯ в сучасному англomовному медійному дискурсі».

Список використаних джерел та літератури

1. Lucien Lévy-Bruhl La mentalité primitive. France.: Presses Universités de France. 1960. 542 p.
2. Вежбіцка А. З книги "Семантичні примітиви". Под ред. Ю. С. Степанова. 1983. 250 с.
3. Жаботинська С. Принципи лінгвокогнітивного аналізу і феномен полісемії. *Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства*. До 70-річчя професора В. Левицького. Чернівці: Книга ХХІ, 2008. 357–368 с.
4. Місінкевич О. Концепт культури як одиниця ментальної інформації у мовній картині світу. Мандрівець, 2014. 53–57 с.
5. Пруст М. У пошуках втраченого часу: у 7 т. / пер. із фр. А. Перепаді. Київ: Юніверс, 2002. 384 с.
6. Фройд, З. Вступ до психоаналізу = Einführung in die Psychoanalyse : лекції зі вступу до психоаналізу з новими висновками. Київ : Основи, 1998. 709 с.
7. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. С. 537.

Я. Я. Колесник

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Науковий керівник:

к. п. н., доц. Григор'єва Т. Ю.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. В інформаційно-комунікаційному суспільстві, що постійно розвивається, виникає необхідність здобування школярами різнобічно спрямованої інформації за допомогою нових способів діяльності. Вони дозволяють розвинути базові компетентності учнів в різних аспектах, щоб забезпечити подальший успішний особистісний та професійний розвиток, високий попит та державному та закордонному ринку праці та саморозвиток творчого потенціалу особистості.

На основі цих факторів можемо вважати, що середня освіта вже давно перестала бути просто системою середніх шкіл для молоді, що закінчила початкову школу, яка дає або загальну або професійну освіту та право продовжувати навчання у вищих школах [6]. За останні роки науковці визначили, що основа мета вивчення англійської мови полягає у розвитку соціокультурної та лінгвістичної компетентності здобувачів освіти, яких

занурюють в середовище іншомовного спілкування на уроках [6]. Такі тенденції у методиці викладання відповідають сучасним потребам суспільства і проявляються в спрямованості цілей, завдань, змісту, принципів і методів навчання на комунікативну складову.

Публікації науковців Л. Калініної, О. Першукової, І. Самойлюкевич та інших присвячені питанню компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов, зокрема англійської, та спрямування на розвиток лінгвосоціокультурної компетентності. Велика кількість праць з теми показує, що ця проблема потребує якомога ширших варіантів розвитку та вдосконалення, адже світ швидко змінюється і це має бути відображено у формах та методах викладання.

Тому тема нашого дослідження, яка стосується проблем формування лінгвосоціокультурної компетентності школярів основної школи у процесі навчання іноземної мови, надзвичайно важлива та **актуальна** в контексті сучасності.

Мета роботи – розглянути поняття «лінгвосоціокультурна компетентність» та здійснити зіставний аналіз підручників вітчизняних та зарубіжних авторів за засадами, які використовуються для її формування.

Виклад основного матеріалу. Оволодіння іноземною мовою у контексті міжкультурної парадигми світосприйняття передбачає навчання на приблизно рівних умовах мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Розгляд ситуації під таким кутом спричиняє формування готовності до міжкультурної комунікації у рамках типових сфер, тем, комунікативних моделей і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою [6].

Оновлена навчальна програма з іноземних мов [6] формує новий підхід до навчання, сутність якого полягає в забезпеченні культурознавчої спрямованості навчання. Оволодіння іноземною мовою на основі ознайомлення учнів з культурою, традиціями і реаліями країни, мова якої вивчається, на сьогодні є одним із базових принципів навчання предмету.

Під час навчального процесу здобувачі освіти мають опанувати фонетичні, лексичні, граматичні і структурно-композиційні навички, вміння використовувати їх в основних видах мовленнєвої діяльності, що означає формування лінгвістичної компетентності, мовленнєвих навичок і вмінь як складової частини комунікативної компетентності. Успішність такого процесу значною мірою залежить від фонових знань, зокрема, країнознавчих реалій, особливостей національних стилів поведінки, принципів мислення, морально-етичних цінностей і культурних норм, міжкультурних відмінностей невербального спілкування, норм етикету [7: 5–15]. Це визначає суть лінгвосоціокультурної компетентності.

Зокрема, науковець, Л. Калініна зазначає, що соціокультурна компетентність – це комплекс знань про цінності, вірування, поведінкові зразки, звичаї, традиції, мову, досягнення культури, властивих певному суспільству [4: 7]. І. Закір'янова вважає, що соціокультурна компетентність є інструментом виховання міжнародно орієнтованої особистості, яка

усвідомлює взаємозалежність і цілісність світу та необхідність міжкультурної співпраці у вирішенні глобальних проблем людства [3: 6]. І. Алексєєнко у своїх працях розглядала соціокультурну компетенцію як аспект комунікативної здатності, який включає в себе такі специфічні риси суспільства і його культури, які проявляються в комунікативній поведінці членів цього товариства [1].

Структура лінгвосоціокультурної компетентності включає загальнокультурну, країнознавчу, лінгвокраїнознавчу, соціолінгвістичну та соціальну компетентності людини [7: 2]. Всі ці компоненти взаємопов'язані через культурний та соціальний контексти, де перший передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія мови, а другий – це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається. Тому дана компетентність формується як фонові знання, що є загальнокультурною обізнаністю учасника комунікативної ситуації із світовою історією, географією, літературою, мистецтвом тощо, знання про предмети, явища, факти суспільно-культурного життя, загальноприйняті у певній мовній громаді норм етикету, або комунікативні патерни поведінки (вербальні і невербальні) [2].

Формування лінгвосоціокультурної компетентності буде успішним за умови повторюваного виконання завдань, які передбачають формування позитивного ставлення до культури народів, мова яких вивчається; проведення паралелі між двома культурами; вибір соціокультурних явищ відповідно до завдань учителя; оцінку соціокультурних подій та вміння знаходити відмінності; формування асоціативних вмінь та естетичних почуттів; коментування іншомовного матеріалу соціокультурного змісту; висловлювати своє ставлення до важливих подій іншомовної культури; інтерпретацію соціокультурної інформації для формування вмінь критичного мислення; виконання завдань лінгвосоціокультурного змісту в умовних комунікативних ситуаціях [7: 8–25].

Комбінація пошуково-творчих лінгвосоціокультурних завдань для середньої школи спирається на такі види вербальної наочності, як краєзнавчий, художній текст, уривок з автентичної статті тощо. На цій основі учням пропонується знайти більш детальну інформацію про соціокультурні явища, творчо опрацювати її в реальних іграх, комунікативних ситуаціях, дискусіях і проектній роботі.

В межах нашої теми ми вирішили проаналізувати завдання для формування лінгвосоціокультурної компетентності, які подаються в підручниках українських і зарубіжних авторів. Представимо результати цього аналізу на основі двох підручників для середнього ступеню - «Focus 3» (автори Сью Кай, Воган Джонс, Даніель Брейшоу) 2020 р. [8] та «Англійська мова 8 клас» (автори Л. Калініна, І. Самойлюкевич) 2021 р. [5] за критерієм роботи з країнознавчим матеріалом.

На відміну від початкової школи, де учні лише отримують поверхневі знання, вчать писати та читати англійською, у середній школі розвиток соціокультурної компетентності переходить в нову площину. Таким чином

учні порівнюють різні аспекти країнознавства, тісно пов'язані з ними питання культури, традиції та звичаї різних народів, говорять про стереотипи нашого сприйняття певних понять та образів.

Звертаючись до підручника «Англійська мова 8 клас» Л. Калініної, І. Самойлюкевич можемо виокремити певні завдання, що забезпечують формування лінгвосоціокультурної компетентності [5]:

1. У рубриці *Across cultures* наведені поняття та їх значення англійською мовою, що характерні для культури США, наприклад *mall*, *SAT*, *elective*; розповідається про різноманітні американські гурти, штати, міста; представлена лексика, яка відсутня в українській культурі, наприклад, *tutor*, *host mom*; розповідається про види спорту, газети, журнали, географічні поняття, відомих людей, письменників, як-от Роберт Стівенсон. Такі види пояснень не лише допомагають уникнути культурного шоку, але й поглиблюють знання з окремої теми, дозволяють розширити кругозір в соціокультурному плані та здобути навички виокремлення та розуміння таких елементів.

2. Авторки використовують тексти з назвами географічних понять Британії, Шотландії, національних танців певних країн та їх особливостей, що розвиває толерантність до звичаїв іншої країни. Крім того, тексти та завдання до них пропонують порівняти схоже і відмінне у різноманітних сферах суспільного життя: у школах України та Англії, Британії та Америки, шкільну рутину, пресу в Британії, американські телеканали, найбільші бібліотеки США та Британії, України [5].

3. Велика кількість завдань спрямована на порівняння культур, тому тут задіяний передусім лексичний, граматичний, культурний, соціальний, семантичний, мовленнєвий аспект викладання англійської мови. Корисним є пояснення відмінностей одного і того ж поняття у британському та американському варіантах англійської мови: *BrE – primary school*, *AmE – elementary school* [5]. Таким чином здобувається грамотність та вміння розрізняти мовні елементи, характерні різним варіантам мови.

4. У рубриці *Culture comparison profile* учні мають можливість порівняти системи освіти, предмети, оцінки, види екзаменів у школах 3 країн. Задля удосконалення умінь говоріння здобувачам освіти пропонується не просто розповісти про улюбленого персонажа книги вітчизняних авторів, а й обрати англомовного, щоб заглибитись у соціокультурні умови, за яких він створений. На повне порівняння географії, історії, народності, традицій Великобританії та України спрямовані дві теми [5]. Вони мають на меті проаналізувати схоже та відмінне, дозволити учням сформулювати свою думку, висловитися і розширити коло своїх загальних знань як про свою державу, так і про країну, мова якої вивчається.

У підручнику «Focus 3» використано автентичні матеріали, що робить її близькою до культури країн, мова яких вивчається. Наступні види діяльності допомагають здобувачам освіти уникнути культурного шоку та засвоїти матеріал країнознавчого характеру:

1. Підручник висвітлює матеріал, пов'язаний з конкретними видами спорту, модою, стилем харчування, характерними для культури англomовних країн. Рубрика *UK Today* презентує факти про Британію з різних сфер життя, деякі з них є доволі цікавими і несподіваними [8]. Вони можуть як підтверджувати стереотипи, так і спростовувати їх, надаючи достовірну інформацію, що полегшить сприйняття іншої культури та дозволить уникнути казусів.

2. Для говоріння пропонуються теми зовнішності, одягу, кольору волосся та інші [8]. Ці питання допомагають з'ясувати не тільки те, яким є стиль життя та зовнішній вигляд людей іншої культури, а які є схожі та відмінні риси щодо нашого. Учні вчать розрізняти та толерувати особливості людини, занурюються в англomовний світ. За допомогою роботи в групах вони можуть глибше дослідити питання та допомогти один одному у засвоєнні нових понять.

3. Підручник містить сталі фрази, що використовуються для подяки, ввічливого прохання, висловлення пропозиції, правила написання формального та неформального листа, які формують навички письма в будь-якій комунікативній ситуації [8]. До того ж, використано відео BBC та статті з сучасних журналів, що допомагають визначити та обговорити актуальні теми, зацікавити учнів, адже мова йде, наприклад, не про умовних героїв або про книги, про які вони навіть не знали, а про улюблених спортсменів, музичні гурти, акторів популярних серіалів та фільмів. Пропонуються тексти та відео на теми: музика (Ед Ширан), серіали та актори «Дуже дивні справи» (акторка Міллі Боббі Браун), ікони моди, дивні дієти суперзірок, стереотипна поведінка англomовного населення та інше [8].

Висновки. Отже, одним з найцікавіших і всеохоплюючих методів навчання іноземним мовам, який поряд з класичним, широко використовується у школах – лінгвосоціокультурний, який передбачає залучення здобувачів освіти в соціальне, лінгвістичне і культурне середовище. Це відбувається за допомогою різних методик, як-от робота з автентичними матеріалами, конструювання комунікативних патернів, розвиток мовленнєвих навичок, використання прагматичних матеріалів тощо.

У підручнику «Англійська мова» 8 клас Л. Калініної, І. Самойлюкевич переважає робота з країнознавчим матеріалом, особливо порівняння культурних та соціальних особливостей трьох країн – України, США та Великобританії. Такий підхід дозволяє забезпечити міжкультурну парадигму світосприйняття та взаємодії у сучасному світі. «Focus 3» застосовує більше автентичних матеріалів. Це можна пояснити тим, що підручник створений не українськими авторами. Проте він відображає реальну інформацію про реальних людей, тенденції в моді, повсякденному житті та харчуванні. Використання таких підручників сприятиме зануренню учнів у мовленнєве середовище, що допоможе їм легше опанувати не лише мову, а й засвоїти інформацію, звички, комунікативні моделі носіїв мови.

Таким чином лінгвосоціокультурна компетентність повинна виступати як мета і результат підготовки учнів до соціокультурної комунікації у світі та суспільстві 21-го століття.

Список використаних джерел та літератури

1. Алексеєнко І. В. До проблеми конструювання змісту уроку іноземної мови у старшій школі. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / [ред. кол., гол. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. К.: Пед. думка, 2011. Вип. 11. С. 437–446.
2. Бачинська Н.Я. Лінгвістичні основи формування соціокультурної компетенції учнів. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua> (дата звернення: 26.10.2022).
3. Закір`янова І. А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / І.А. Закір`янова. К., 2016. 22 с.
4. Калініна Л. В. Навчання англійської мови та культури у соціокультурному аспекті. *Іноземні мови*. 2008. № 2. 48 с.
5. Калініна Л.В. Англійська мова = English : для спеціаліз. шк. поглибл. вивч. англ. мови : підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич. К: Генеза, 2021. 271 с. : іл.
6. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти // Зимомря І. М., Мойсюк В. А., Трифан М. С., Унгурян І. К., Яковчук М. В. // Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795.
7. Першукова О. О. На шляху до міжкультурної свідомості. *Іноземні мови*. 2016. № 5. 60 с.
8. Sue Kay. Focus 3. 2nd ed. Longman: Pearson education, 2020. 162 p.

Я. О. Кондратенко
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник:
к. ф. н., доц. Лісова Ю. О.

ХУДОЖНЄ ВТІЛЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ СВІДОМОСТІ У СУЧАСНИХ ТРИЛЕРАХ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ПРАГМАТИКА

Постановка проблеми. Ще починаючи з давніх-давен та до сьогодення науковці з цікавістю досліджують свідомість людини. Часом наш мозок відтворює інформацію з глибин людської пам'яті неочікуваними для людей способами. Згідно теорії Фрейда свідомою людиною не завжди може до кінця усвідомлювати все. Саме тому присутність